

Stil pisanja je v celoti »podrejen« osnovnemu namenu dela – je suhoparno realističen: dogodilo se je to in to, s temi in takšnimi posledicami, o ostalem razmišljaj bralec sam. Grotesknost posameznih zgodb je del tako zamišljene pripovedi. Sem sodi, na primer, zgodba Antonia Wedama, ki je leta 1932 prejel od davčnega urada obvestilo o plačilu družinskega davka v višini 80 lir ter istočasno zahtevek, da je dolžan plačati še 72,30 lir davka kot samska oseba. Ko je davkoplačevalec protestiral, da se ena in druga vrsta davka izključujeta, so se davčne oblasti z vsebino njegovega ugovora sicer strinjale, vendar so ga istočasno opozorili, da mora oba davka vseeno plačati, saj je bila njegova pritožba vložena po izteku pritožbenega roka. »La legge è legge!« (str. 90).

Fašizem je pospešil vsestransko brisanje sledov slovensko-nemške prisotnosti na tem področju. Še leta 1922 je v žigu župnijskega urada mogoče prebrati ime »Ovčja vas – Volza/Woifsbach« (o čemer nam M. Gariup poroča v svojem delu z naslovom Valbruna/Ovčja vas. – Est/ZTT, Trst, 1986, str. 16), kmalu pa se ime Ukve spremeni najprej v Ucovizza in kasneje v Ugovizza, Volza pa v Valbruna (R.D. z dne 29. 3. 1923, n. 800). Fašizem je odstranjeval vse tiste, ki bi lahko bili spodbujevalci ohranjanja slovenske identitete. Glede na to, da so bili to skoraj izključno duhovniki, ni nič nenavadnega, da so od nastopa fašizma pa do leta 1933 odšli iz Kanalske doline kar trije. Pri tem početju pa so bili močno aktivni (kot poroča Gariup) lokalni fašisti nemške narodnosti. Kot da bi želeli na ta način reševati lastno kožo ter napredovati na lestvici sprejemljivosti etničnih skupin v očeh italijanskih fašistov. Da ta avtorjeva trditev ni povsem iz trte izvita, je mogoče sklepati iz podatka, da se je ob koncu »opcijskega procesa« leta 1939 skoraj v celoti zrušil državni, politični in šolski sistem, ki ga je fašizem uspel zgraditi v Kanalski dolini (str. 239). Vsekakor pa ni bil »kaj prida«, če je za nemški rajh optiralo iz trbiškega okrožja 355 oseb nemške narodnosti ter 824 oseb slovenske in italijanske narodnosti (str. 240). Zgolj premoč nacistične propagande?

In na koncu. Avtorju gre pritrlditi, da knjiga ni »rigorozno znanstveno delo« (v knjigi zaman iščemo kazalo, seznam uporabljene literature in povsem izdelan sistem citiranja). Je pa nedvomno posrečen zbir dokumentov, informacij in dogodkov o življenju v Kanalski dolini. Morda je prav v tem njena največja vrednost. Zbirka nerafiniranih »listin« dovolj plastično ponazarja večkrat zanikano oziroma političnim potrebam prikrojevano narodnostno-manjšinsko problematiko.

Miran Komac

Adrijan Pahor, *Il crepuscolo del TLT e i partiti autonomi sloveni (1952–1954)*. Trieste : Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček, 1993. 171 strani.

Knjiga z naslovom »Somrak Svobodnega tržaškega ozemlja in samostojne slovenske stranke (1952–1954)«, v Založbi Krožka za družbeno vprašanje Virgil Šček iz Trsta, bi veljalo uvrstiti v sklop »samorefleksije« dela pripadnikov slovenske manjšine o političnem bivanju v času, ko je bila usoda »našega« Trsta in njegovega zaledja bolj ali manj odločena in določena. Izraz »samorefleksija« bo poznavalcem problematike jasnejši, če pričujoče delo uvrstimo ob bok monografij izpod peres A. Sfligoja, Slovenska demokratska zveza v Gorici 1947–1969, Gorica, 1969; N. Maganja, Trieste 1945–1949. Nascita del movimento politico autonomo Sloveno, Trieste, 1980; A. Breclj, I gruppi politici autonomi Sloveni a Trieste 1949–1952, Trieste, 1983; in B. Ciani, Trieste 1954–1956: il Memorandum d'Intesa e i gruppi politici autonomi sloveni, Trieste, 1993.

Delo je sicer diplomatska naloga, ki jo je Adrijan Pahor opravil na tržaški Univerzi pod mentorskim vodstvom prof. Jožeta Pirjevca. Glede na to, da namen naloge določa vsebino dela, obseg problema, ki bo predmet obravnave, in »globino« analize, ki naj bi ja zapisovalec obvladal, je povsem razumljiva struktura monografije: od diplomanda se težko pričakuje prezentacija povsem novega vedenja, ampak predvsem prikaz obvladovanja »obrti«, za katero se je bil izučil, ter poznavanje že obstoječe literature o obravnavani problematiki. Tem kriterije ustreza struktura monografije: prva dva dela (76 strani), ki ncsita naslov: 1) Trst od konca druge svetovne vojne do obravnavanega obdobja in slovenska skupnost; 2) Od volitev leta 1952 do Londonskega memoranduma: mednarodno politično in diplomatsko delovanje in lokalni okvir, ustrežata kriteriju poznavanja literature o problematiki – predstavljata zgoščen pregled že postorjenega.

Preostali del monografije je mogoče opredeliti kot novost na področju že močno seciranega raziskovalnega polja, poznane pod skupnim imenom »tržaško vprašanje«. Novost ne toliko v smislu odkrivanja novih dejstev, kot predvsem prikaz razlogov za točno določeno politično obnašanje. Kaj imamo v mislih? Del slovenskih političnih organizacij, ki so predmet analize Adrijana Pahorja, je v celotnem obdobju »boja« za zahodno mejo, stal na stališču, da je zamisel o celoviti uresničitvi ideje o svobodnem tržaškem ozemlju (STO) najboljša garancija za spoštovanje slovenskih narodnostnih pravic, za sožitje italijanskega, slovenskega in hrvaškega življa ter za ekonomski razvoj Trsta. Takšno stališče je te stranke (zanje so uporabljali nekolikaj neoprijemljiv naziv »samostojne«) nujno vodilo v globalno konfrontacijo tako z italijanskim aneksnističnim gibanjem kot tudi s slovenskimi levičarskimi organizacijami – tistimi, ki jim je bil politični ideal politična ureditev v Jugoslaviji, kot onimi kominformistične provenience. Reakcija na tovrstne ideje v »neavtonomnem« delu slovenske manjšine ni podrobno opisana, se jo pa poznavalci problematike zagotovo spominjajo. Ker je bilo razreševanje slovenskega narodnega vprašanja povezano z združitvijo celotnega etničnega ozemlja s skupno državno enoto, so bile klasifikacije o narodnih izdajalcih pogosto prisotne v političnem vokabularju.

Zanimivo je, da so bile ideje o Svobodnem tržaškem ozemlju kot samostojni upravni enoti prisotne tudi znotraj dela italijanske populacije, s katerimi so slovenske avtonomne organizacije iskale stike in zaveznitva.

Da politično in etnično ni mogoče analizirati in klasificirati zgolj skozi državniške vizije v smislu, da je »naša« samo tisti, ki se zavzema za »našo« državo, se lepo kaže skozi prezentacijo boja za realiziranje sklopa posebnih pravic slovenske manjšine. Tudi pripadniki avtonomnih političnih gibanj so se »krvavo« borili za uresničevanje jezikovnih, šolskih, kulturnih, ekonomskih in teritorialnih pravic. V tem smislu so bili torej vsaj toliko »naši«, kot tisti, ki so bili »naši« po političnih usmeritvah. In ko smo že pri političnih usmeritvah: delo nadaljuje z analizo velike »shizme« znotraj avtonomskih slovenskih gibanj; na žalost je časovna zamejitev dela tako rigorozna, da te dodatne delitve znotraj slovenske skupnosti ni bilo mogoče dodatno elaborirati.

Delo, ki ga je pripravil Adrijan Pahor, je zagotovo vredno branja. Še enkrat nam prikljče v spomin politični ekskluzivizem kot obliko politične kulture na Slovenskem; nekaj, kar se kot stalnica političnega obnašanja kaže tudi tedaj, ko nismo znali ali pa nam ni bilo dano, da odločamo o lastni usodi. Kot opomin.

Miran Komac

OBVESTILA

PRIPRAVE NA 27. ZBOROVANJE SLOVENSКИH ZGODOVINARJEV

Vse člane Zveze zgodovinskih društev Slovenije obveščamo, da bo letošnje 27. zborovanje slovenskih zgodovinarjev od 29. septembra do 1. oktobra 1994 v Ljubljani. Prva dva dneva, 29. in 30. septembra, se bomo po ustaljenem običaju srečevali na občnem zboru in na predavanjih, ki bodo potekala v Cankarjevem domu. Predavanja bodo predstavila dosežke najnovejših raziskav iz vseh obdobjev slovenske zgodovine. Udeleženci bodo že na začetku simpozija prejeli natisnjeno vsebino predavanj, da bi se lažje vključili v razpravo.

Tretji dan zborovanja pa se bomo odpravili na strokovni izlet v nekdanj »zaprt« kočevsko območje. Cena ekskurzije (vračunano je tudi kosilo) je 2.500 SIT.

Ker je z letom 1993 ukinjeno državno subvencioniranje osnovne dejavnosti društev, je kotizacija za naše tokratno srečanje nekoliko višja in znaša 5.000 SIT, za študente pa simboličnih 500 SIT.

Naše člane, ki poučujejo na slovenskih šolah, obveščamo, da je Zavod za šolstvo RS potrdil, da jim bo udeležba na trodnevnem znanstvenem simpoziju pri ocenjevanju njihovega usposabljanja prinesla eno točko.

Zaradi dosedanjih izkušenj z velikim številom prijav Vas to pot prosimo, da po prejemu osebnih vabil organizatorjem v čim krajšem roku vrnete izpolnjene prijavnice za hotelske rezervacije in ekskurzijo, s tem pa tudi potrdite udeležbo na zborovanju. Plačilo kotizacije bo pogoj za prisostvovanje na zborovanju. V mesecu avgustu pa boste prejeli še natisnjen program predavanj.